

УДК 340.115:340

Топалова Ельзара Халілівна

професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету,
кандидат наук з державного управління, доцент

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ КОРИННИХ НАРОДІВ:
МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ**

Анотація. У статті розглядається еволюція міжнародного правового регулювання статусу корінних народів, аналізується нормативно-правове забезпечення статусу корінних народів в Україні.

Ключові слова: корінні народи, кримськотатарський народ, територія, статус.

**Топалова Э. Х. Обеспечение прав коренных народов: между-
народные документы и украинские реалии**

Аннотация. В статье рассматривается эволюция международного правового регулирования статуса коренных народов, анализируется нормативно-правовое обеспечения статуса коренных народов в Украине.

Ключевые слова: коренные народы, крымскотатарский народ, территория, статус.

**Topalova E. Support rights of indigenous peoples: international
documents and Ukrainian realities**

Annotation. The article deals with the evolution of international legal regulation of the status of indigenous peoples, analyzes legal security status of indigenous peoples in Ukraine.

Key words: indigenous peoples, the Crimean Tatar people, territory, status.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Демократизація міжнародних правових відносин і лібералізація внутрішньодержавних процесів, а також тяжіння світової спільноти до встановлення примату права призвели до значних змін у сучасному міжнародному праві. Так, у контексті захисту прав людини все більше уваги приділяється розробленню групових прав, більш помітними стають тенденції розвитку прав корінних народів. На рівні ООН було вжито низку заходів для поліпшення становища корінних народів світу, до яких належать близько 300 мільйонів людей з більш ніж 70 країн: у складі Підкомісії із заохочення та захисту прав людини Комісії з прав людини Економічної та Соціальної Ради ООН створено Робочу групу у справах корінних народів; проголошено Міжнародний рік корінних народів

світу (1993 р.) і Міжнародне десятиріччя корінних народів світу (1995-2004 рр.), створено Постійний форум корінних народів світу.

Проблема статусу корінних народів має глобальну актуальність для України, вона посилюється як фактом мешкання таких народів на її території, так і трагічними подіями, що відбуваються на цих територіях сьогодні. Для визначення специфіки корінних народів слід визначитися з особливостями міжнародного правового статусу народів як таких. Для цього потрібно окреслити зміст феномену колективних прав народів, окремо варто зупинитися на рецепції механізмів захисту права корінних народів у національну практику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему визначення статусу корінних народів досліджували українські вчені Б. Бабін, Н. Беліцер, Н. Бекіров, А. Братковський, Ю. Куц, І. Лопушинський та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас цілком обґрунтовано можна говорити про те, що вивчення процесу рецепції механізмів захисту права корінних народів в Україні та вжиття відповідних заходів як для законодавчого, так і практичного врегулювання цього питання передбачає більш глибоке дослідження означеної проблеми.

Формування цілей статті. Метою статті є аналіз міжнародного правового регулювання статусу корінних народів і пошук шляхів законодавчого забезпечення статусу корінних народів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне правове регулювання статусу корінних народів протягом ХХ століття еволюціонувало від перших згадок у міжнародних актах до визнання корінних народів як повноправних суб'єктів міжнародного права.

У науковій літературі виділяють декілька етапів еволюції їх статусу.

Перший етап був покладений візитом делегатів американських індіанців до Паризької мирної конференції 1919 року, коли вони заявили про себе всьому світу. Цей етап відзначено появою перших міжнародних

документів, у яких регулювалися питання, пов'язані з корінними народами. Їх було розроблено в рамках Міжнародної організації праці (далі – МОП) у 20-ті роки ХХ століття. Однак стосувалися вони лише проблем зайнятості.

Другий етап починається після Другої світової війни, коли МОП стала розглядати проблеми корінних народів ширше й комплексно. У цей період ухвалюється Конвенція № 107 «Про захист і інтеграцію корінного й іншого населення, що веде племінний і напівплемінний спосіб життя в незалежних країнах» 1957 р. Конвенція була першим міжнародним документом, присвяченим виключно проблем корінних народів. У ній визнавалося право індивідуальної та колективної власності корінних народів на землі, які перебувають у їх споконвічному володінні. Аж до її перегляду 1989 року Конвенція № 107 була єдиним міжнародним документом у цій галузі.

Третій етап пов'язаний з падінням колоніальної системи в 60-і роки ХХ століття, коли ООН ухвалила низку міжнародних документів про надання незалежності колоніальним країнам і народам, було проголошено основоположний принцип права народів на самовизначення. Однак після здобуття колишніми колоніями незалежності держави-члени ООН стали висловлювати побоювання, що ідеї самовизначення будуть використані і для внутрішньої деколонізації корінними народами й меншинами. Тому незабаром самовизначення не застосовувалося до колонізованих народів усередині країни.

Четвертий етап 70-80-і роки ХХ століття характеризується низкою наукових досліджень з проблем корінних народів, організованих ООН. 1982 року Економічна та Соціальна Рада ООН створює в рамках Підкомісії з попередження дискримінації та захисту меншин Комісію ООН з прав людини та Робочу групу щодо корінних народів. 1985 року Генеральна Асамблея ООН заснувала Добровільний фонд для корінних народів. Нарешті 1989 року було ухвалено нову Конвенцію МОП № 169 «Про корінні народи і народи, що ведуть племінний спосіб життя в незалежних країнах».

П'ятий етап починається в останньому десятилітті ХХ століття і закінчується 2014 року. Визначаючи важливість проблем корінних народів у сучасному світі, ООН проголошує 1993 рік Міжнародним роком корінних народів. У подальшому, з 1995 до 2004 рр. та з 2005 до 2014 рр. Генеральна Асамблея ООН проголошує Міжнародне десятиліття корінних народів світу.

Знаковою подією останнього етапу стало ухвалення Декларації ООН про права корінних народів 2007 року. Проект Декларації було схвалено 1994 року. Планувалося, що Декларацію буде ухвалено 1995 року в рамках оголошеного ООН Міжнародного десятиліття корінних народів. Однак діяльність Робочої групи щодо проекту Декларації здійснювалася ще протягом 11 років. «Були вжиті всі можливі зусилля по зближенню позицій держав і корінних народів. Такі держави, як Норвегія, Мексика, Данія, Гватемала, Канада, Перу, Венесуела активно підтримували позицію корінних народів і вносили тексти компромісних формулювань з тим, щоб зняти ті чи інші стурбованості держав. Протягом усіх сесій Робочої групи в опозиції цього процесу перебували США, Нова Зеландія і Австралія» [6, с.17].

13 вересня 2007 року Генеральна Асамблея ООН проголосувала за ухвалення Декларації про права корінних народів переконливою більшістю: 144 з 196 держав-членів ООН – за, 4 – проти (Австралія, Канада, Нова Зеландія, США), 11 держав утрималися, зокрема Україна та Росія.

Це було значною перемогою корінних народів й ідеології демократії та прав людини у світі. До того ж протягом 2008-2012 рр. Нова Зеландія, Канада й Австралія офіційно заявили в ООН про зміну своєї позиції та підтримали Декларацію. США не зробили цього до сьогодні. Але це підштовхнуло США до вироблення внутрішніх правових актів стосовно корінних народів. Так, 2010 року президент США Барак Обама зустрівся з представниками американських корінних народів і вибачився перед ними за політику гноблення й дискримінації, давши обіцянку, що політика США стосовно корінних народів зміниться в бік визнання їх прав у рамках суверенітету й

територіальної цілісності країни. У Вашингтоні було створено великий Музей культури корінних американців, і корінним народам США було повернуто культурні реліквії.

Деякі держави, що утрималися, також змінили свою позицію і заявили офіційно про підтримку корінних народів.

Декларація складається з 46 статей і передбачає захист широкого кола прав корінних народів, зокрема слід відзначити право на самовизначення і право на землю і природні ресурси. Статті 3 і 4 Декларації свідчать, що «корінні народи мають право на самовизначення. В силу цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно здійснюють свій економічний, соціальний і культурний розвиток» [11].

Декларація також закріплює за представниками корінних народів такі невід'ємні права, як право на життя, фізичну і психічну недоторканність, особисту безпеку; заборону на будь-які акти геноциду або насильства щодо корінних народів. Стаття 8 документа забороняє примусову асиміляцію або будь-який інший вплив з метою знищення культури.

Забороняється примусове вигнання корінних народів з їхніх земель або територій. Жодне переміщення не здійснюється без їх вільної, попередньої та усвідомленої згоди. Якщо ж переміщення здійснюється, то лише після укладення відповідної угоди з обов'язковою виплатою компенсації та можливістю повернення.

У Декларації приділяється увага захисту культурних і релігійних прав корінних народів, багато з яких можна віднести до релігійних меншин [11]. Передбачається можливість реституції щодо їхньої культурної, інтелектуальної, релігійної та культової власності, відчуженої без згоди. Надається право створювати свої власні навчальні заклади, що забезпечують освіту їх рідною мовою та з урахуванням культурних традицій. Декларується можливість створювати власні засоби масової інформації. Увага приділяється також дотриманню трудових прав представників корінних народів.

Декларація визнає право корінних народів на визнання глибокого зв'язку зі своїми землями й територіями. Більше того, вираз «землі і території» використовується на позначення всіх компонентів навколишнього середовища, включаючи землі, повітряний простір, води, морські райони, морські льоди, флору, фауну й інші ресурси, які традиційно належали корінним народам або які іншим чином займалися або використовувалися ними.

Однією з ключових подій цього етапу є створення Постійного Форуму ООН з питань корінних народів. Місцем його збору став Нью-Йорк, штаб-квартира ООН. В його складі 16 експертів, половина з яких висувається організаціями корінних народів різних регіонів світу і згодом призначається Президентом Економічної і соціальної ради ООН, половина висувається урядами й обираються на засіданні Економічної і соціальної ради ООН. Ці 16 осіб і складають Постійний Форум ООН з питань корінних народів. Мандат надається на 3 роки. Всі інші учасники засідань Постійного Форуму ООН з питань корінних народів – представники урядів, міжнародних організацій, служб ООН, корінних народів, дослідники і т. ін. беруть участь як спостерігачі, на засіданнях висловлюють свою думку відповідно до встановленого регламенту, але не голосують під час ухвалення рішень.

Урегулювання статусу корінних народів України постало ще 1996 року після ухвалення Конституції України, у трьох статтях якої є чітка згадка поняття «корінні народи». Стаття 92 прямо вказує, що їх права регулюються виключно законодавством України. Восени 1996 року було підготовлено законопроект про надання спеціального статусу корінним народам України – кримськотатарському, караїмам і кримчакам. Однак уже 20 років жодна версія законопроекту не доходила до обговорення в парламенті й до голосування з тих чи інших причин, переважно політико-маніпулятивних.

22 травня 2014 року, у передостанній день засідання 13-ї сесії Постійного Форуму, українська делегація зробила офіційну заяву від імені

уряду України. У цій заяві Україна просила вважати її державою, що офіційно підтримала Декларацію про права корінних народів.

Варто вказати на участь представників окремих етнічних груп України, зокрема та насамперед – кримських татар, у міжнародних правових форумах щодо проблематики корінних народів, починаючи з 1994 р. Визнання міжнародним співтовариством прав зазначених етнічних груп України на участь у вирішенні проблеми корінних народів світу не можна вважати визнанням відповідного статусу цих етнічних груп як корінних народів де-юре, але воно може, з певними застереженнями, розглядатися як їх сприйняття корінними народами де-факто.

З початку березня 2014 року Україна втратила де-факто контроль і юрисдикцію щодо Криму, але має підтримку більшості держав-членів ООН, які визнають територіальну цілісність і суверенітет України. Російська Федерація здійснює де-факто політичний і судовий контроль над Кримом, хоча це не визнається де-юре більшістю країн членів міжнародного співтовариства. Ці події істотно загострили проблему забезпечення прав та інтересів кримськотатарського народу як корінного народу України.

20 березня 2014 р. Верховною Радою України було прийнято Постанову №1140-VII «Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантій прав кримськотатарського народу у складі Української держави» [31]. У Заяві Верховна Рада України серед іншого гарантувала збереження й розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності кримськотатарського народу як корінного народу та всіх національних меншин України і заявила про підтримку Декларації ООН про права корінних народів, прийнятої 13 вересня 2007 р.

У Заяві вказувалося, що Україна гарантує збереження та розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності кримськотатарського народу як корінного та надає аналогічні гарантії всім національним меншинам України. При цьому Україна гарантувала захист і реалізацію

невід'ємного права на самовизначення кримськотатарського народу у складі суверенної та незалежної Української Держави. Водночас Україна визнала Меджліс кримськотатарського народу, виконавчий орган Курултаю кримськотатарського народу та Курултай як вищий представницький орган означеного народу.

У п. 4 Заяви Верховна Рада України оголосила про свою підтримку Декларації Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів. Верховна Рада доручила Кабінету Міністрів України терміново подати проекти законів й інших нормативно-правових актів України, які визначають і закріплюють статус кримськотатарського народу як корінного народу України. Розроблення відповідних проектів мало відбуватися шляхом консультацій з Меджлісом кримськотатарського народу, у тісній співпраці з ООН, ОБСЄ, Радою Європи відповідно до міжнародного права і стандартів забезпечення прав людини, корінних народів і національних меншин. Верховна Рада України також доручила Кабінету Міністрів розробити практичні механізми взаємодії між органами виконавчої влади України та Меджлісом кримськотатарського народу.

Також Україна в Заяві рішуче засудила будь-які спроби обмеження політичних і соціальних прав, громадянських свобод громадян України різної етнічної приналежності, які проживають в АР Крим, зокрема українців, росіян, кримських татар, вірмен, болгар, греків, німців, караїмів, кримчаків, що спостерігаються внаслідок проведення антиконституційного референдуму в АР Крим.

Слід додати, що в пояснювальній записці до проекту Заяви правовим підґрунтям її схвалення було визнано згадану вище парламентську постанову від 20 квітня 2000 р. № 1660-III, де нібито «вказувалося на необхідність вирішення проблем, пов'язаних із відновлення прав кримськотатарського народу, як корінного народу України, примусово переселеного з території Криму». У цій записці прямо визнавалося схвалення Заяви як реакція на

ухвалення Верховною Радою АР Крим постанови за № 1702-6/14 «Про проведення загальнокримського референдуму» та подальших подій в АР Крим [31].

Зазначимо, що постанова № 1660-III та інші акти українського законодавства до березня 2014 р. не визнавали кримськотатарський народ корінним народом, така презумпція віддзеркалена опосередковано.

Саме тому Заява від 20 березня 2014 р. має історичний характер, а її реалізація Україною на міжнародній арені відбулася під час роботи чергової щорічної сесії Постійного Форуму ООН з питань корінних народів у травні 2014 р. Постійним представництвом України при ООН упродовж форуму було організовано захід щодо висвітлення проблем кримськотатарського народу в Криму. 23 травня 2014 р. представник Представництва зробив на Форумі офіційну заяву про підтримку Україною Декларації прав корінних народів ООН [3, с.12].

Відповідні негативні події в Криму сприяли схваленню інших нормативних актів, насамперед Закону України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». У преамбулі цього Закону основою гуманітарної, соціальної та економічної політики держави стосовно населення тимчасово окупованої території України визначалися «захист і повноцінна реалізація національно-культурних, соціальних та політичних прав громадян України, у тому числі корінних народів та національних меншин». Така конструкція дозволяє стверджувати, що Україна тим самим розглядає колективні права корінних народів як форму реалізації прав громадян України, що не є досконалим відповідно до наведених вище теоретичних міркувань [36, с.579].

Утім така формула дозволяє вважати, що права корінних народів України охоплюються нормами ч.ч. 1, 3 ст. 5, ч.ч. 1, 2 ст. 17 цього Закону, за якими Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і

свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, усім громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території. При цьому відповідальність за порушення визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина на тимчасово окупованій території покладається на РФ як на державу-окупанта відповідно до норм і принципів міжнародного права.

За вказаними нормами в разі порушення положень цього Закону державні органи України мають застосовувати механізми, передбачені законами України та нормами міжнародного права, з метою захисту миру, безпеки, прав, свобод і законних інтересів громадян України, які перебувають на тимчасово окупованій території. Також Україна зобов'язується вживати всіх можливих заходів, зокрема передбачених нормами міжнародного права, для відновлення порушених унаслідок окупації прав і свобод людини і громадянина на всій території України. Варто додати, що Декларацію прав корінних народів, безумовно, можна вважати зібранням відповідних норм міжнародного права, що можуть бути застосованими Україною для реалізації вимог Закону № 1207-VII.

Норму ч. 7 ст. 5 Закону № 1207-VII, за якою відповідальність за охорону культурної спадщини на тимчасово окупованій території покладається на РФ як на державу, що здійснює окупацію, відповідно до норм і принципів міжнародного права, безумовно слід розповсюджувати й на культурну спадщину корінних народів України.

Також унаслідок негативних подій в Криму було схвалено Закон України від 17 квітня 2014 р. № 1223-VII «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою». У цьому акті немає терміна *корінні народи*, водночас згадуються *депортовані народи* та *кримськотатарський народ*, це можна пояснити універсальністю документа, що охопив усі злочинні радянські депортації за національною ознакою.

Так, Закон визначає депортацію як насильницьке переселення народів, національних меншин та осіб за національною ознакою з місць їх постійного проживання на підставі рішень, ухвалених органами державної влади колишнього СРСР або союзних республік. У ст. 3 Закону Україна визнала депортації на підставі рішень, ухвалених органами державної влади колишнього СРСР або союзних республік, незаконними та злочинними актами, здійсненими проти таких народів та осіб. Водночас Україна визнала акти органів державної влади колишнього СРСР щодо реабілітації депортованих осіб, по-насильницькому переселених з місць постійного проживання, та відновлення їхніх прав.

Закон № 1223-VII став продовженням патерналістського підходу до проблем депортованих, якій панував в Україні як соціальній державі з 1990 р. Утім у ньому де-факто закріплювалися права депортованих – на добровільне повернення в Україну, на адаптацію та інтеграцію в українське суспільство; на збереження й розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності; на повернення історичних назв населених пунктів, що були перейменовані за часів СРСР у зв'язку зі здійсненням депортації. Відповідні права де-юре в Законі йменуються як гарантії депортованим особам, реалізація яких не має обмежувати права й законні інтереси громадян, які проживають на відповідних територіях [36, с.580].

Також слід указати на схвалений перед 70-ю річницею депортації кримських татар указ Президента України від 16 травня 2014 р. № 472/2014 «Про День боротьби за права кримськотатарського народу». Цей акт констатував, що через сімдесят років після депортації внаслідок дій тоталітарного режиму колишнього СРСР кримськотатарський народ постає перед загрозою дискримінації на рідній землі. Тому з метою підтримки боротьби громадян України – кримських татар – у реалізації своїх прав як представників корінного народу, в Україні було встановлено 18 травня як День боротьби за права кримськотатарського народу.

Варто вказати на альтернативний проект постанови Верховної Ради України від 5 листопада 2013 р. № 3539, внесений депутатом В. Яворівським, яким передбачалося у форматі відзначення 70-тих роковин з часу депортації кримськотатарського народу та осіб інших національностей з території України здійснити комплекс відповідних заходів; серед відповідальних виконавців було передбачено низку органів державної влади.

Також слід згадати законопроекти з питань окреслення статусу корінних народів України, внесені до парламенту в березні 2014 р.: це проект Закону «Про відновлення прав корінного народу України, примусово переселеного з території Криму» № 4434 від 13 березня 2014 р., внесений народним депутатом Г. Москалем, і проект Закону «Про права корінних народів України» № 4501 від 20 березня 2014 р., внесений депутатами В. Карпунцовим, О. Проданом, Р. Павленком, Т. Кутовим та І. Геращенко.

Зазначимо, що Проект № 4434 було зроблено за аналогією низки законопроектів, зокрема урядових, що раніше пропонувалися для вирішення проблеми депортованих; фактично категорію «депортовані» було замінено в тексті на «корінні народи»; більшість норм Проекту було присвячено не визначенню статусу корінних народів, а встановленню компетенції публічної влади щодо організації їх повернення та облаштування в Україні; проект стосувався виключно кримськотатарського народу. Ці обставини призвели до відхиленню законопроекту комітетом.

Законопроект № 4501, запропонований означеною групою депутатів фракції «УДАР», є більш досконалим та якісним документом, що ставив метою визначення прав корінних народів в Україні та особливостей їх реалізації. Фактично цей Проект є імплементацією норм Декларації прав корінних народів ООН; він відтворює перелік прав корінних народів, установлених у декларації. Тому відповідний підхід його авторів, за умови визнання Україною значення цієї декларації, варто вважати продуктивним.

За ст. 1 Проекту корінний народ України – це автохтонна етнічна спільнота, яка компактно проживає та етногенез якої відбувся на території в межах лінії державного кордону України, яка становить етнічну меншість у складі населення України і не має власного державного утворення за межами України. Корінними народами України Проект пропонує визначити кримських татар, караїмів, кримчаків, «які компактно проживають на території АР Крим – невід’ємній складовій частині України» [3, с.20].

Саме ця стаття (решта норм Проекту є переказом приписів Декларації ООН), фактично запозичена авторами з розглянутого вище проекту Концепції державної етнонаціональної політики України, викликає низку зауважень, адже питання етногенезу є складним для того, щоб ув’язувати його з лініями державного кордону; крім того караїми та кримчаки сьогодні проживають розпорошено територією України. Також не слід забувати, що традиційною територією проживання кримських татар в Україні, крім АР Крим, є Севастополь (також для караїмів) і райони Херсонської та Запорізької областей. Додамо, що під час парламентського розгляду цього питання Верховна Рада України направила на доопрацювання Проект № 4501, при цьому було запропоновано врахувати пропозиції Законопроекту № 4434, відхиленого за пропозицією комітету.

Висновки з даного дослідження. Проблема корінних народів ґрунтується на глобальному питанні статусу народів як носіїв низки колективних прав. Специфіка корінних народів зумовлена неможливістю ефективною реалізації власного суверенітету через утворення національних держав. Колективні політичні, економічні, соціальні, культурні права корінних народів визнано світовим суспільством через Декларацію прав корінних народів ООН, яка стала документом значної політико-правової сили. Правовий статус і фактичне становище корінних народів України – кримських татар, кримських караїмів і кримчаків – зумовлено трагічною історією їхньої історичної батьківщини. Україна з 1991 р. визнавала права

корінного кримськотатарського народу де-факто; визнання його статусу де-юре відбулося 2014 року в умовах окупації Криму РФ. Ухвала Закону «Про корінні народи», можливо, один із найважливіших тестів, які мусить пройти Україна, у підсумку визначивши свою подальшу долю.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження порушеної нами в статті проблеми вбачаються у висвітленні реальних кроків Української держави щодо забезпечення законних прав і інтересів корінних народів, насамперед через внесення змін до Конституції, ухвалення нового відповідного законодавства та реалізації низки практичних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабін Б. В. Правовий статус корінних народів України : моногр. / Б. В. Бабін. – Донецьк : Каштан, 2006. – 312 с.
2. Бабін Б. В. Конституційно-правовий статус корінних народів України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 [Електронний ресурс] / Б.В.Бабін; Одес. нац. юрид. Акад. – Одеса, 2005.
3. Бабін Б. В. Статус корінних народів у сучасному міжнародному праві : наукова доповідь. / Б. В. Бабін. – К.: КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2014. – 37 с.
4. Балашов Ю. А. Проблемы разделенных народов и варианты их решения в международнополитическом континууме : автореф. дисс. доктора полит. наук; специальность 23.00.02 – политические институты, процессы и технологии / Ю.А. Балашов. – Н. Новгород, 2008. – 38 с.
5. Бекиров Н. Право крымских татар как коренной нации Крыма на самоопределение. Украинское государство и современная этносоциальная ситуация в Крыму / Н. Бекіров // Кримські татари: історія і сучасність (до 50-річчя депортації кримськотатарського народу) : матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 13–14 травня 1994 р.) – К. : ІНВП НАН України, 1995. – С. 58–76.
6. Беліцер Н. Міжнародний досвід захисту прав корінних народів / Н. Беліцер // Кримські студії. Інформаційний бюлетень. – 2000. – № 2. – С. 15–25.
7. Братковський А. В. Правові перспективи відновлення прав депортованих за національною ознакою / А. В. Братковський // Юридична Україна. – 2010. – № 2. – С. 42-46.
8. Всеобщая декларация прав народов (Алжир, 1976 год) ; URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.peoplesrights.info/2011/04/>
9. Декларация о воспитании народов в духе мира : принята резолюцией 33/73 Генеральной Ассамблеи ООН от 15 декабря 1978 г. ; URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/life_in_peace.shtml
10. Декларация о ликвидации всех форм нетерпимости и дискриминации на основе религии или убеждений : принята резолюцией 36/55 Генеральной Ассамблеи ООН от 25 ноября 1981 г. ; URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/relintol.shtml

11. Декларация о правах коренных народов : принята резолюцией 61/295 Генеральной Ассамблеи ООН от 13 сентября 2007 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/indigenous_rights.shtml
12. Декларация о праве народов на мир : принята резолюцией 39/11 Генеральной Ассамблеи от 12 ноября 1984 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/right_to_peace.shtml
13. Декларация о предоставлении независимости колониальным странам и народам : принята резолюцией 1514 (XV) Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1960 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/colonial.shtml
14. Декларация о распространении среди молодежи идеалов мира, взаимного уважения и взаимопонимания между народами : принята резолюцией 2037 (XX) Генеральной Ассамблеи от 7 декабря 1965 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/youth_peace_ideals.shtml
15. Декларация об установлении нового международного экономического порядка : принята резолюцией 3201 (SVI) Генеральной Ассамблеи ООН от 1 мая 1974 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.zonazakona.ru/law/abro/240/>
16. Декларация принципов терпимости : принята резолюцией 5. 61 Генеральной конференции ЮНЕСКО от 16 ноября 1995 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/toleranc.shtml
17. Декларация социального прогресса и развития : принята резолюцией 2542 (XXIV) Генеральной Ассамблеи ООН от 11 декабря 1969 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/socdev.shtml
18. Дохинская декларация о финансировании развития : принята резолюцией 63/239 Генеральной Ассамблеи ООН от 24 декабря 2008 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/doha_findev.shtml
19. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию : принята на Всемирной встрече на высшем уровне по устойчивому развитию в Йоханнесбурге 26 августа – 4 сентября 2002 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml
20. Лопушинський І. П. Проблема корінних народів в Україні: державна політика щодо законодавчого врегулювання питання / І.П. Лопушинський // Публічне управління: теорія та практика : Збірник наукових праць. Випуск 3(7). – 2011. – С.74-79.
21. Международный пакт о гражданских и политических правах : принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 г. ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml
22. Мяловицька Ніна. Права національних меншин: європейський досвід / Н. Мяловицька // Віче. – 2013. – № 17. – С. 12-18.
23. О реабилитации репрессированных народов : Закон РСФСР от 26 апреля 1991 г. № 1107-1 ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.lawrussia.ru/texts/legal_689/doc689a267x252.htm
24. Права коренных народов : резолюция 67/153, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 20 декабря 2012 г. [по докладу Третьего комитета (A/67/454)] ; URL [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/487/80/PDF/N1248780.pdf?OpenElement>
25. Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою : Закон України від 17 квітня 2014 р. № 1223-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 39. – Ст. 1032.

26. Про відновлення прав корінного народу України, примусово переселеного з території Криму : проект Закону України № 4434 від 13 березня 2014 р., внесений н.д. Г.Г. Москалем [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=50220&pf35401=293990>
27. Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою : проект Закону України № 3142 від 11 вересня 2008 р. ; URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=33290
28. Про День боротьби за права кримськотатарського народу : Указ Президента України від 16 травня 2014 р. № 472/2014 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 41. – Ст. 1081.
29. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 36. – Ст. 957.
30. Про засади державної мовної політики : Закон України від 3 липня 2012 р. № 5029-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 23. – Ст. 218.
31. Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави : постанова Верховної Ради України від 20 березня 2014 р. № 1140-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 15. – Ст. 581.
32. Про Концепцію державної етнополітичної політики України : проект Закону № 2560а від 5 липня 2013 р. ; URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47852
33. Про права корінних народів України : проект Закону України № 4501 від 20 березня 2014 р., внесений н.д. В.В. Карпунцовим, О.П. Проданом, Р.М. Павленком та ін. ; URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50327
34. Про рекомендації парламентських слухань «Проблеми законодавчого врегулювання та реалізації державної політики щодо забезпечення прав кримськотатарського народу та національних меншин, які були депортовані і добровільно повертаються в Україну» : постанова Верховної Ради України від 20 квітня 2000 р. № 1660-III; URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1660-14>
35. Про 70-ті роковини з часу депортації кримськотатарського народу та осіб інших національностей з території України (Автономна Республіка Крим) : проект постанови Верховної Ради України від 5 листопада 2013 р. № 3539, внесений н.д. В.О. Яворівським ; URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=48927&pf35401=281399>.
36. Українська революція гідності, агресія і міжнародне право. – К.: К.І.С., 2014. – 1016 с.

Statement of the problem. The democratization of international legal relations and the liberalization of internal government processes have led to changes in modern international law. In the context of human rights focuses more on the development of group rights are more noticeable trends of the rights of

indigenous peoples. At the level of the United Nations has taken measures to improve the situation of indigenous peoples.

Urgency. The problem of the status of indigenous peoples has a global relevance to Ukraine, it increases as a fact of peoples residing on its territory, and the tragic events taking place in these areas today. To determine the specificity of indigenous peoples must define the features of international legal status of the people. You need to define the content of the phenomenon of collective rights of peoples should also stop at the reception mechanisms to protect the rights of indigenous peoples in national practice.

The purpose of the article is an analysis of international law regulating the status of indigenous peoples and find ways to ensure the legal status of indigenous peoples in Ukraine.

Our task was to study – to study the process of reception of mechanisms to protect the rights of indigenous peoples in Ukraine and to take appropriate measures for both legal and practical resolution of this issue.

Summary. International regulation status of indigenous peoples in the XX century has evolved from the first mention in the international instruments to recognize indigenous peoples as full subjects of international law.

13 September 2007 UN General Assembly voted for the adoption of the Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. It was a great victory for indigenous peoples and ideology of democracy and human rights worldwide.

Ukraine condemns any attempt to limit the political and social rights, civil liberties Ukraine of different ethnicity, living in Crimea, including Ukrainian, Russian, Crimean Tatars, Armenians, Bulgarians, Greeks, Germans, Karaimes, Crimeaks observed as a result of unconstitutional referendum in Crimea.

Conclusions and outcomes. The specificity of indigenous peoples caused by ineffective implementation of their sovereignty through the establishment of national states. Collective political, economic, social and cultural rights of indigenous peoples recognized by the world community Declaration of Rights of

Indigenous Nations, which has become a significant instrument of political and legal power.